

Sebestyénné Horváth Margit

A szakmai ismeretek átadásának gyakorlata a KSZR szolgáltatás keretében, Zala megyében

Zala megyében a Könyvtárellátási Szolgáltató Rendszer működtetése során a szolgáltató Deák Ferenc Megyei és Városi Könyvtár képzési és továbbképzéssel kapcsolatos feladatait meghatározza, hogy a kistéleplések milyen humán erőforrásokkal rendelkeznek.

Fontos szempont ezen belül a települések nagysága, továbbá hogy a szolgáltatóhelyeken dolgozó kollégák milyen képzettséggel rendelkeznek, milyen munkavégzésre irányuló jogviszonyban állnak, illetve a szolgáltatóhelyek milyen nyitvatartással rendelkeznek. Éppen ezért mielőtt bemutatásra kerülne a zalai továbbképzési gyakorlat, illetve azoknak a tájékoztatási formáknak a bemutatása, amelyek segítségével eljuttatjuk a fontos szakmai információt a kistéleplések könyvtárosainak, először a megye települési sajátosságait, a szolgáltatás főbb jellemzőit, majd a kistéleplések humán erőforrás helyzetét tárjuk fel.

A Zala megyei KSZR sajátosságai

A jellemzően kistélepléses Zalában összesen 258 település található, köztük 10 város és 248 község. A megyében nincs olyan település, ahol ne működne könyvtár: 13 településen nyilvános könyvtár (a megyei könyvtár mellett 8 városi, 4 községi könyvtár) és 245 könyvtári információs és közösségi hely működött 2016-ban.

Az aprófalvas Zalában a könyvtári hálózat jól szervezettsége évtizedek óta jellemző volt. A megyei könyvtár saját gyűjteményére és szolgáltatásaira alapozva folyamatosan kereste azokat az együttműködési formákat, amelyek segíthetik Zala megye könyvtárhasználó közönségének könyvtári ellátását. Ugyanakkor a kistéleplések ellátásában meghatározó sajátosság, hogy a megyei könyvtár mellett a városi könyvtárak is részt vettek az ellátásban, az ellátórendszer jellegű szolgáltatásoknak nagy hagyománya van a megyénkben.

A Könyvtárellátási Szolgáltató Rendszer országos koncepciójának kidolgozását követően Zalában a kistérségi mozgókönyvtári szolgáltatás 2006-tól épült ki. Az ellátásban részt vett a megyei könyvtár mellett a zalaegerszegi, a nagykanizsai, a keszthelyi, a lenti és

a letenyei könyvtár is. 2012 végén a jogszabályi változásokat követően a megyei könyvtár feladatává vált a kistéleplési ellátás megszervezése Zala megyében. A kiépült új szolgáltatási forma lehetővé tette, hogy az egész megye lakossága hozzájusson a korszerű, széles körű és minőségi könyvtári szolgáltatásokhoz.

2016-ban Zala megyében a KSZR szolgáltatást a települések 93 %-a vette igénybe. A Deák Ferenc Megyei és Városi Könyvtár a 245 kistéleplési ellátását a városi könyvtárakkal való feladat megosztással végezte. Ezt indokolta a szolgáltató helyek nagy száma, valamint a városi könyvtárak korábban kialakult szoros kapcsolata a településekkel. A Lenti Városi Könyvtár 50 települést látott el, a Halis István Városi Könyvtár 47-et, a Fejér György Városi Könyvtár 41-et, a Fáklya Művelődési Ház és Könyvtár 26-ot. Így a Deák Ferenc Megyei és Városi Könyvtárnak közvetlenül 83 település könyvtári ellátásáról kell közvetlenül gondoskodnia.

Zala megyében a KSZR szolgáltatást megrendelő települések többsége 1000 fő alatti település, köztük az 500 fő alatti lakosságszámú települések száma 157 (64%), az 501-1000 fő közötti lakosságszámú települések száma 56 (23%). A szolgáltatást megrendelő 1001 fő feletti lakosságszámú települések száma 32 (13%), ebből a 1001-1500 fő közötti lakosságszámú települések száma 20 (8%), az 1501 fő feletti lakosságszámú települések száma mindössze 12 (4%).

Humán erőforrás Zala megye kistéleplésein

Zala megyében a 245 kistéleplési könyvtári szolgáltató helyen a legtöbben (103 fő, 42%) megbízási díjas jogviszonyban állnak, 17 főfoglalkozású, közalkalmazotti jogviszonyban foglalkoztatott könyvtáros, 73 részmunkaidős (nem mind közalkalmazott), 35 közhasznú foglalkoztatott, 18 önkéntes látja el a könyvtárosi feladatokat. Ez is összefüggésben van azzal a ténnyel, hogy Zala megye aprófalvas településszerkezetű.

Az emberi erőforrások minisztere 39/2013. (V. 31.) EMMI rendelete a Könyvtárellátási Szolgáltatató Rendszer működéséről arról nem rendelkezik, hogy milyen módon kell foglalkoztatni a kistéleplések könyvtárosait, csak a végzettségre vonatkozóan fogalmaz meg előírásokat. Az 5. § (1) g) pontja szerint a szolgáltató helyen a kistéleplési önkormányzat 1500 fő alatti lakosságszámú kistéleplésen legalább érettségivel, 1500–2500 fő közötti lakosságszámú kistéleplésen középfokú szakirányú végzettséggel, 2500 fő feletti lakosságszámú kistéleplésen közalkalmazotti jogviszonyban, felsőfokú végzettséggel és könyvtáros szakképzettséggel rendelkező személyt kell foglalkoztatni.

2013-ban Zala megyében 236 település csatlakozott a KSZR szolgáltatáshoz, ebből 167 településen volt a jogszabályi előírásoknak megfelelő iskolai végzettsége a helyi munkatársnak (71%). 2016-ra 11%-ot javult ez az arány, 245 település közül 201 helyen volt a jogszabályi előírásnak megfelelő végzettségű alkalmazott. Bízunk benne, hogy 2018- végéig elérjük a 100%-ot.

Zalai sajátosság, hogy a jogszabály szerint az érettségi megléte a minimum elvárás a települések 95%-a esetében; 10 településen a középfokú szakmai végzettség megszerzése a cél, és csak 2 település szolgáltatóhelyén előírás a közalkalmazotti jogviszony és a felsőfokú könyvtáros végzettség.

Így Zala megyében a megyei könyvtárnak a többségében szakirányú végzettséggel nem rendelkező kistéleplési könyvtárosokkal együttműködve kell a KSZR szolgáltatásait megszerveznie.

Az 1500 lakos alatti települések magas száma miatt a nyitvatartási napok és órák száma is alacsony. A településekkel kötött megállapodás előírásai alapján az önkormányzatoknak az 1500 lakos alatti településen minimum heti 2 napon 6 óra, az 1500-2500 lakos közötti településen minimum heti 3 napon 12 óra, a 2500-5000 lakos közötti településen pedig minimum heti 4 napon 20 óra nyitvatartást kell biztosítania. Ezeket a minimum előírásokat a települések teljesítették az elmúlt években.

Zala megyében a kistelepülések szolgáltató helyei átlagosan 3 napot és 10 órát tartotak nyitva. A minimum 2 nap 6 órás nyitvatartást 112 település teljesítette, a többi helyen ennél magasabb volt.

A szakmai képzés, továbbképzés gyakorlata Zala megyében

Mivel Zala megyében a megyei könyvtárnak elsősorban szakképzetlen kistelepülési munkatársakkal kell együtt dolgoznia, különösen fontos a rendszeres továbbképzés és a könyvtáros alapismeretek átadása.

A KSZR szolgáltatás keretében az alábbi lehetőségeket kínáltuk fel a helyi személyzet képzésére, illetve továbbképzésére:

- rendszeres továbbképzések szakmai napok keretében,
- személyes konzultáció a személyes látogatások alkalmával,
- írásos tájékoztatók készítése,
- tanfolyamok indítása.

Továbbképzések

A megyei könyvtár kezdetben évente egy szakmai napot szervezett a KSZR szolgáltatás keretében, ugyanakkor 2015-ben és 2016-ban már tavasszal és ősszel is voltak szakmai napok, amelyekre a kistelepülési könyvtárosok mellett a fenntartó önkormányzatok képviselői, valamint a szolgáltatásban részt vevő munkatársak, így a városi könyvtárak képviselői is meghívást kaptak.

A továbbképzések helyszíne a Deák Ferenc Megyei és Városi Könyvtár, de 2015-ben és 2016-ban a szolgáltatásban részt vevő városi könyvtárakban is tartottunk továbbképző napot. A témák megjelölésekor törekszünk a szolgáltatás minden területét felölelni, értékeljük eredményeinket, aktuális információkat adunk át a résztvevőknek, bemutatunk néhány, mások számára is követhető helyi gyakorlatot. Az előadásokat meghívott előadók, a szolgáltató könyvtár szakemberei, kistelepülési könyvtárosok és az önkormányzatok képviselői tartják, de lehetőséget biztosítunk a felmerülő kérdések megválaszolására is. Ezen kívül az őszi továbbképzéseken adjuk át évente az „Olvasóinkért” díjat egy községi könyvtárosnak, aki kiemelkedő szakmai munkát végez a kistelepülésén.

A legutóbbi két továbbképző nap témája a megyei könyvtárhálózat eredményeinek és tendenciáinak bemutatása, a KSZR ajánlás, a települési állományok fejlesztése, a könyvtári programok szervezése, a kiskönyvtárak helyismereti tevékenysége és a helyi értékek számbavétele, őrzése volt.

Személyes konzultációk

A helyszíni látogatások lehetőséget nyújtottak a szolgáltató könyvtár munkatársainak a szakmai munka segítésére, személyes konzultációkra: megtanítjuk a könyvtárosokat az

adminisztrációs feladatok pontos elvégzésére, a könyvtári raktári rend kialakítására és megtartására, az alapvető olvasószolgálati munkafolyamatok elvégzésére.

Az olvasószolgálati munka és különösen az elektronikus kölcsönzés elindítása a településeken szükségessé teszi, hogy az integrált rendszer használatát valamennyi községi könyvtáros megtanulja. E témában is több településen szerveztünk személyes konzultációkat. Ennek részeként megismerhették a gépi nyilvántartást, keresést, a kölcsönzés lépéseit, a vonalkódolvasó használatát és az új dokumentumok honosítását.

Természetesen e-mailben és telefonon is bármikor kapcsolatba léphetnek a szolgáltató könyvtár szakembereivel.

Írásos szakmai tájékoztatók

Az írásos szakmai tájékoztató kiadványok készítése azért fontos, hogy a helyi könyvtáros számára bármikor kéznél legyen, bele tudjon lapozni, amikor felmerül egy szakmai kérdés. Ezért érdemes kialakítani minden szolgáltatóhelyen egy kis kézikönyvtárat, ahol az alapvető szakmai ismereteket tartalmazó kiadványokat és egyéb írásos anyagokat tárolja a helyi könyvtáros.

Ezek az írásos anyagok lehetnek könyvek, időszaki kiadványok (KSZR hírlevél, Zalai könyvtári levelező), különböző kisnyomtatványok (tájékoztató füzetek, plakát, szórólap, könyvjelző), tájékoztató levelek, éves beszámolók. A nyomtatott anyagok mellett a honlapon (a Zala Megyei Könyvtári Portálon) elhelyezett tartalmak segíthetik még a kistéleplési könyvtárosok munkáját.

A kistéleplési könyvtárakban rendelkezésre áll a könyvtáros alapismereteket tartalmazó *Kistéleplési könyvtárosok kézikönyve* c. kiadványunk. Terveink között szerepel egy újabb módszertani kiadvány megjelentetése, amely tartalmazza a legfontosabb szakmai tudnivalókat.

Írásos szakmai tájékoztató kiadvány, könyvjelző, ODR szórólap készült 2014-ben, amelyek szintén nyomtatott formában adnak tájékoztatást a KSZR szolgáltatásokról.

Évente rendszeresen küldünk a településeknek tájékoztató levelet is, illetve beszámolunk a KSZR szolgáltatás előző évi eredményeiről. Ezek a beszámolók, illetve tájékoztató levelek elsősorban a fenntartó önkormányzatoknak szólnak, de fontos, hogy ismerje a tartalmukat a helyi könyvtáros is.

A Zalai könyvtári levelező c. megyei szakmai időszaki kiadvány, amelyet nyomtatásban is megjelentetünk, szintén elérhető honlapunkon is. A lapban olvashatók tanulmányok, bemutatunk jó gyakorlatokat is, megmutatjuk a könyvtárakban folyó műhelymunkát, tudósítunk fontos eseményekről. A megyei könyvtárban szerkesztett lapnak évente két száma jelenik meg, a cikkeket és híreket a megye könyvtáraiban dolgozó munkatársak írják.

Évente 2 alkalommal jelentettük meg a KSZR Hírlevelet, amelyben mindig az aktuális információkra hívtuk fel a figyelmet. E-mailben juttatjuk el a kistéleplési önkormányzatokhoz és a fenntartó önkormányzatokhoz, de a honlapunkon is elérhető. Az egyes lapszámainkban felhívjuk a figyelmet többek között a jogszabályokra, pályázatokra, kiadványokra, a különböző könyvtári programokra, képzésekre és továbbképzésekre.

A Zala Megyei Könyvtári Portálon (<http://kszr.dfmvk.hu/>) elhelyezett tartalmak különösen fontosak az írásos tájékoztatás szempontjából, mivel így széles körben, gyorsan tudjuk tájékoztatni az érintetteket a KSZR szolgáltatásairól, elérhetőek kiadványaink, a könyvtári statisztika, képgaléria, és különböző letölthető anyagokat is közzétettünk. Az Aktuális menüpont alatt felhívjuk a figyelmet többek között az új jogszabályokra, pályázatokra, képzésekre, továbbképzésekre. Közzeadjuk a zalai

könyvtárakra és könyvtári információs és közösségi helyekre vonatkozó adatokat és információkat. Az interneten elérhető webes katalógusban (<http://kszr.dfmk.hu/kszr/katalogus>) a szolgáltató helyek teljes könyvtári állományát visszakereshetővé tesszük, biztosítva az országos könyvtári rendszerrel szülő információkat. Elérhetővé tesszük a Zalai Tudástár adatbázist, valamint segítjük az elektronikus könyvtárak és az elektronikus formában hozzáférhető dokumentumok használatát.

Tanfolyamok

Az alapfokú könyvtárosi ismeretek tanfolyami keretek között történő átadása különösen fontos feladata a megyei könyvtárnak egy olyan megyében, ahol a szolgáltatóhelyeken dolgozó munkatársak többsége nem rendelkezik szakképzettséggel. A megyében szervezett 20 órás alapfokú könyvtáros tanfolyamok nem akkreditáltak, nem minősülnek szakképesítésnek, a tanfolyam elvégzését követően tanúsítványt adunk a résztvevőknek. Évente 4-5 képzésre kerül sor a megyében, amelyhez a megyei könyvtár mellett a KSZR szolgáltatásba bekapcsolódó városi könyvtárak is helyszínt biztosítanak.

A tanfolyamokon a megyei könyvtár, illetve a városi könyvtárak szakemberei oktatják a résztvevőket, egy-egy 20 órás tanfolyamon 4-5 munkatárs is oktat. Az elméleti ismeretek mellett nagy hangsúlyt fektetünk a gyakorlati foglalkozásokra.

A 20 órás tanfolyamokon az alábbi témák szerepelnek:

1. A könyvtár fogalma. A könyvtári rendszer működése. A települések könyvtári ellátása Zala megyében. A KSZR működtetése.
2. Könyvtári gyűjteményszervezés, az állomány nyilvántartása. A katalógus használata.
3. A könyvtári tér, az állomány elhelyezése, raktári rend, olvasók fogadása. A könyvtár működésének dokumentumai, nyilvántartások vezetése a szolgáltató helyeken. Az ODR és a könyvtárközi kölcsönzés.
4. A könyvtári olvasószolgálat és tájékoztatás alapjai. Kézikönyvtár, katalógusok, adatbázisok. Információforrások az interneten. Gyermekolvasók a könyvtárban. Hátrányos helyzetűek könyvtári ellátása. Helyismereti tevékenység.
5. Közönségkapcsolatok, könyvtári marketing. A könyvtári szolgáltatások népszerűsítése. A könyvtári programok szervezése és lebonyolítása. A használók igényeinek és elégedettségének mérése. Statisztikai adatszolgáltatás.

Az alapfokú könyvtáros továbbképzés mellett tanfolyami keretek között oktatjuk a TextLib integrált rendszer használatát, valamint az internetes információkeresést, a webkettes szolgáltatások használatát, a kiadványszerkesztést, a prezentációkészítést is.

Tapasztalataink azt mutatják, hogy a Zala megyében kialakult képzési és továbbképzési gyakorlat sikeresen működik, a megye humán erőforrás helyzetéhez igazodva segíti a munkatársak felkészültségének javítását. A tanfolyamok résztvevői hasznosnak tartják ezeket a képzéseket, ezt igazolják a résztvevők körében végzett elégedettségi vizsgálatok is.